

## БІЛІМДІ БАСҚАРУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Барлық уақытта ұрпақтан ұрпаққа білім жинақтау, тарату және беру адамзат өркениетінің дамуын анықтады. Соңғы онжылдықта білім, зияткерлік ресурстар әлеуметтік және экономикалық дамуда ерекше мәнге ие болды. Бұл бірқатар іргелі факторлармен ең алдымен, ақпараттық бастаулар және жаңа экономика.

Оқыту үдерісінде ақпараттан білімді қалпына келтіру. Ақпаратта деректерді түсіндіруге және аударуға мүмкіндік беретін контекст орнатады. Ол өз кезегінде жеткілікті түрде дайындалған пайдаланушының осы пәндік аймағы бірінші білімге айналады. Бұл жеке білімнің пайда болуын, білімді қалпына келтіру деп атайды/1/.

Білім пайдаланушының басында сол сияқты қалыптасады. Білімді алуға негізделген жеке білім жеке тәжірибесімен, қасиеттерімен игеріледі.

Компьютерлер мен бағдарламалық жүйелердің көптеген ұрпақтарының пайда болуымен, олардың іс жүзінде барлық қызмет салаларына енуінен туындаған ақпараттық бастаулар және одан кейінгі коммуникациялық жаңа серпіліс өңдеуде бұрын-соңды болмаған қарқындылыққа әкелді.

Экономикалық, әлеуметтік және саяси өмір объектілері мен субъектілері арасындағы өзара іс-қимылды жеңілдетіп, жеделдетіп, нарықтың жаһандануына алып келді. Жаңа экономика – білімге негізделген экономикаға тән тауарлар мен қызметтердің ғылымды қажетсінуінің қарқынды өсуі, оларды қысқарту пайдалану технологияларын интеллектуалдандыру, еңбек өнімділігін еселік арттыруды, нарықтың ірі сегментінің пайда болуын қамтамасыз ететін өнімдер мен қызметтерді, білімді жаңартудың жылдам қарқыны және оларды үнемі толықтыру қажеттілігі.

Бағдарламалық компаниялар мәні бойынша өнімді сатады, компьютерлік кодтарға енгізілген идеялар, зияткерлік меншік болып табылады. Бағдарламалық жасақтаманы жіктеуге болатын қызметтер ретінде: сандық форматта ұсынылатын функциялар жиынтығы. Microsoft неге тырысатыны түсінікті болады, ақылды қызметкерлерді жалдау. Бағдарламалық бизнес таңқаларлық емес білімге негізделген экономиканың жаңа түрі болып табылады, бірақ тіпті дәстүрлі өндірістік фирмалар да, сондай-ақ білім сатушылар да болып табылады. Жаңа басқару түрі пайда болды - қазіргі заманғы компаниялардың ірі және өсіп келе жатқан активін басқару. Белгілі бір трансформация жүреді де, ұйымдастыру тетіктері мен құрылымдарын мақсатты командалар жағына қарай, білімді пайдалануда тиімділікті арттыру мақсатында матрицалық, виртуалды және желілік, басқа

құрылымдарды құру. Бұл ретте, проблеманың өзектілігі кезінде білімді басқару теориясы бастапқы сатыда тұр, ал компаниялардың материалдық емес активтерінің неғұрлым өсіп келе жатқан үлесі әзірше әлсіз және жүйелі емес реттеліп басқарылады.

Білім, зияткерлік капитал, материалдық емес активтер, зияткерлік меншік олар жаңа қайнар көз ретінде қарастырылады.

Бірқатар белгілі трансұлттық компаниялардың меншік құрылымында, олардың нарықтық құны ондаған миллиард қаржы, зияткерлік капитал, материалдық емес активтер айтарлықтай және үнемі өсіп келе жатқан бөлігін құрайды.

Материалдық емес активтер-белгілі қамтиды:

- адам активтері - білім, тәжірибе, шеберлік,
- шығармашылығы,
- зияткерлік активтер – корпоративтік мәдениет, басқару философиясы, стратегиялар мен бағдарламалар, бизнес-процесстер;
- зияткерлік меншік активтері - патенттер, авторлық және баспа құқықтары, сауда маркалары, коммерциялық құпиялар;
- құрылымдық активтер - өкілеттілікті бөлу, байланыс және компания ішіндегі және одан тыс қатынастар, ережелер мен рәсімдер қызметкерлерді ынталандыру жүйесі, стандарттар мен регламенттер;
- бренд-активтер - белгілі, бедел, компанияның жақсы атауы.

Адам ресурстарының өсіп келе жатқан рөлін түсіну, қазіргі заманғы компаниялардың тиімділігін арттыруда ұйымдастырушылық басқару және ақпараттық технологиялар 90-шы жылдардың екінші жартысында түрлі ғылыми бағыттағы мамандар білімді басқару проблематикасын белсенді зерттеп, талқылай бастады.

Ақпараттық жүйелер мен телекоммуникацияларға арналған дербес ЭЕМ, аппараттық және бағдарламалық құралдарды әзірлеуге және өндіруге маманданған компаниялардың жер қойнауында жүйелер бойынша ғылыми зертханалар құрыла бастады.

Білімді басқару және тіпті ғылыми-зерттеу институттары бұл IBM компаниясында орын алды.

Жасанды интеллект бойынша белгілі маман К. Вииг білімді басқару бойынша ғылыми жарияланымдарды бастады/2/. Осыған орай мақалалар, есептер жүздеген жұмыс – монографиялары, практикалық тәжірибесі бар.

Ресейлік ғылыми орталықтарда да зерттеулер жүргізіледі. Әзірленіп жатқан жобалар мен бағдарламалар күн сайын пайда болады. Осылайша, өзектілігі мен маңыздылығы білімді басқару проблематикасын корпоративтік басқару және IT-технологиялармен айналысатын көптеген мамандар түсінетін басқару мақсаттары жанданды. Тұжырымдамалық бірлік білімді, маңызды элементтерді (кезеңдерді басқару процесінің мәніне де таралады) іздеу, беру (тарату) және пайдалану танылады.

Сөз стандартты және кеңінен қолданылатын IT-технологиялар туралы E-mail, хабарландыру тақталары, дискуссиялық форумдар, құжаттардың жалпы каталогтары, порталдар, метадеректер, сондай-ақ арнайы технологиялар

туралы, жасанды интеллект құралдары сияқты құжаттарды автоматты түрде жіктеу. Автоматты аннотациялау, бейнелер мен сөйлеулерді және т. б. тану.

Семантикалық ретінде анықтау тәсілі. Ол әдістер мен технологиялардың өзара байланысты жиынтығын пайдалануға негізделген деректер семантикасымен, ақпаратпен және біліммен жұмыс істеу. Олардың ішінде пәндік облыстардың онтологиясы, оларды құру және семантикалық метадеректер, семантикалық іздеу, логикалық шығару жүйелері, сарапшылардың білімін семантикалық бейіндеу, семантикалық порталдар мен желілер және т.б. осының барлығы сипаттау тілдері, модельдер бөлігінде тиісті технологиялық қолдаумен, бағдарламалық құралдар мен жүйелер.

Бұл жағдайда семантикалық тәсіл классикалық емес. Классикалық тәсіл элементтері мен құралдарының көпшілігі есепке алынады. Дамыған корпоративтік ақпараттық жүйелер құралдарының арсеналына, қолданылуы мүмкін және мәні бойынша деректер мен ақпаратпен жұмыс істеу деңгейін арттыру үшін қолданылады.

Проблеманың жаңалығы, күрделілігі және пәнаралық сипаты, оны әр түрлі ғылыми мектептер мен әртүрлі бір жағынан, проблемаға көзқарастың кеңдігін және басқа-терминологиялық біртектілік, әралуандық тәсілдердің алуан түрлілігі білімді басқару жүйелерін құру негізіне алынған тұжырымдамалар мен құрылымдарды құру. Әрине, мұндай жағдай тиісті бейіндегі мамандардың жұмысында қиындықтар туғызады және талдауды, құрылымдауды және қорытуды қажет етеді.

Қазіргі ғалымдардың еңбектері білімді басқару жүйесін құру бойынша отандық және шетелдік тәжірибені жинақтауға әрекет жасалған. Осы мәселе жайында негізгі ұғымдар мен анықтамалар құрылымданады және жүйеленеді, жүйелерді құру бойынша теориялық негіздер мен практикалық ұсынымдар баяндалады.

Ақпараттық және зияткерлік жүйелерде маманданған университеттердің оқытушылары мен студенттеріне, сондай-ақ осы жаңа ғылыми бағытқа қызығушылық танытатын барлық студенттерге беріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Лабоцкий В.В. Управление знаниями (технологии, методы и средства представления, извлечения и измерения знаний). – Минск: Современ. шк., 2006. Практический интеллект / Р.Дж. Стернберг, Дж.Б. Форсайт, Дж. Хедланд и др. – СПб.: Питер, 2002.
2. Букович У., Уильямс Р. Управление знаниями: руководство к действию / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002. Wiig K. Knowledge Management Foundation. – Arlington: Schema Press. – 1993.